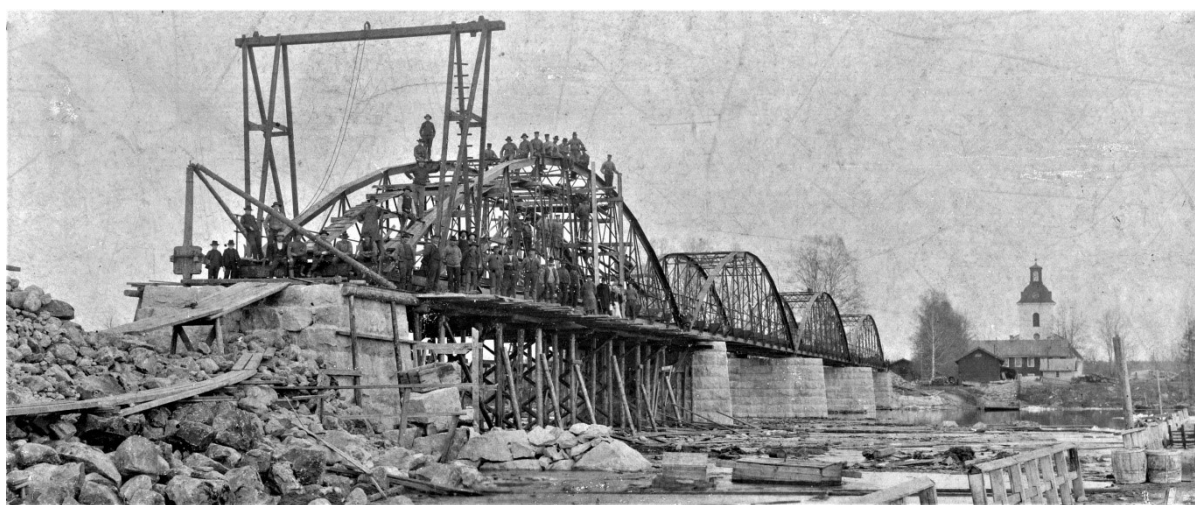

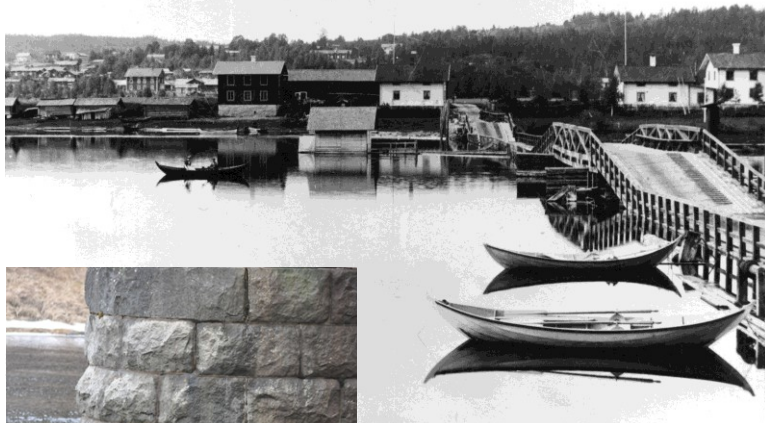

Våsvargen

Årgång 27 nr.2. December 2020. Pris 40 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

*Broar och stenarbeten
Norsbrona
Årets Dalaföretagare!*

Kvastämne

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.

Utkommer med 2 nr/år.

Lösnummer 40 kr. Prenumeration: 40 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson

Tel. 0708778601. Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson

Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080

pejont@gmail.com

Niklas Näsander, 0703222189, 0281-30048

niklasnasander@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Ingvar Rosén

V. ordf. Bengt Ehnström

Sekr. o byggnadsantikvarie Eva Fransson

Gårdsfogdar Lennart Blixt, Mats Jonth

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Utställningsansvarig Skans Vicky Airey

Kvarnfogde Willy Gustavsson

Arkivgrupp Per-Erik Jonth, Vicky Airey, Eva Fransson

Arbetsutskott Ingvar Rosén, Marianne Flodin, Eva Fransson.

Suppelanter

Kerstin Söderman, Willy Gustavsson,

Ulf Närsjö, Henrik Sandahl, Per-Erik Jonth

www.nashembygd.se

En hälsning från hembygdsföreningens styrelse

Förhoppningen i Nåsvargens midsommarnummer om ett snart slut på pandemin kom på skam. Efter en något lugnare sommar har den tagit ny fart inför vintern. I somras blev det aldrig läge att anordna någon av våra sammankomster, som ju brukar samla en ganska stor skara glada deltagare, och hur det blir 2021 står skrivet i stjärnorna. Det är bara att vänta och se.

Styrelsen har förstås fortsatt att sköta föreningens fastigheter. Gräsklippning och slåtter kring alla byggnader har skötts som vanligt, delvis med hjälp av andra medlemmar. Styrelsen blir inte yngre, och fler arbetsvilliga skulle vi tacksamt ta emot hjälp av.

Vid Lisskvarngården har källarstugan/museistugan fått ny syllstock åt söder. Förberedelser för att lägga om taket på ängsladan har gjorts, bl a har marken grävts ur runt om. Omläggningen kommer att ske nästa år.

Utanhedskvarnen har renoverats ytterligare med hjälp av bidragen från Länsstyrelsen. Tillfartsstigarna och parkeringen vid E16 har förbättrats. Nya informations-tavlor har producerats och kommer att sättas upp. Slutförandet och nyinvigning med malning i kvarnen kommer förhoppningsvis kunna hållas under sommaren.

Med ett ”stenrikt” nummer av Nåsvargen och förhoppning om ett pandemifritt 2021 önskar vi alla

**EN GOD JUL OCH ETT GOTT
NYTT ÅR!**

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen kontakta Ingvar Rosén, tel. 0705692260. Allt slags kunnande är välkommet!

Om du vill prenumerera på Nåsvargen eller köpa gamla nummer kontakta Pej (Per-Erik Jonth), tel. 0281-30080.

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening kontakta Marianne Flodin, tel. 0281-30524, 0703313459
Medlemsavgift 100 kr/år.

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygdkulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås hembygdsförenings styrelse vilken har efter infordran av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare och kassör: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, 070-3686253 Heden 28, 78693, Nås.

Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond. brittis-w@hotmail.com

Sit Right – Årets Företagare i Dalarna 2020

Motivering Årets företagare, Dalarna 2020: Årets företagare i Dalarna 2020 sitter på ett väletablerat familjeföretag som är helt rätt både på den svenska och internationella gröna marknaden. Genom goda idéer griper företagaren tag i skisser och skapar populära produkter som ger hållbara människor. Med priset är det inte bara nummer 1 i skogen som gäller utan nu är vår vinnare på toppen av hela Dalarna!

Andreas Solem berättar för *Nåsvargen* att Sit Rights styrka är hög kompetens och möjligheterna till jämförelsevis mycket snabba leveranser. Det hela började 1994 med att Andreas far, Roland Johansson, uppfann *Sit Right plattan* som sitter under stolen i skogsmaskiner och förbättrar sittergonomin för föraren. I dag tillverkar Sit Right dessutom 40 olika modeller av *Dala-gripen* för alltifrån fyrhjulingar till grävmaskiner. Roland tog initiativ till att starta tillverkningen i Lettland där nu ca 25 personer arbetar i Sit Rights fabrik i Saldus, 12 mil söder om Riga. I Nås är de sex personer. Där monteras framför allt Sit Right plattan. Till de nordiska länderna går alla leveranser via Nås, men till kontinenten går de direkt från Lettland. Den röda färgen påminner oss om att produkterna kommer från Dalarna!

Nåsvargen gratulerar! Vi är stolta över att ha ett så framgångsrikt företag i Nås!

DALA-GRIPEN

Entrepreneurgripar

Sten/Sorteringsgripar

Multigripar

Träd-Klippar

Asfaltsfräsar

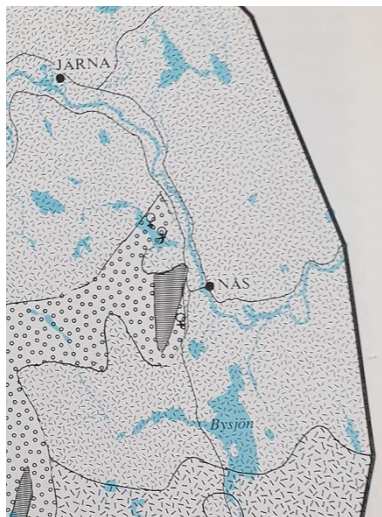
Tel. 0281-300 30
www.sit-right.se

— NUMBER ONE IN THE FOREST —

Stenarbeten och stenarbetare i Nås

I Nås finns många byggnationer av huggen gråsten, och många av dem som brutit stenen och huggit dem minns vi fortfarande. Det finns staketstolpar, grindstolpar, brunnar, skorstensstockar, ladugårdar, stentrappor, jordkällare, gravstenar, kyrkogårdsmurarna – den gamla och den nya – brofästen och stenkistorna till järnvägsbron och gamla älvbron. Dopfunten i Nås kyrka är huggen av Lars Algot Enström, Bengt Ehnströms farfar, som gifte sig i Nås flyttade hit i samband med byggandet av Västerdalsbanan och järnvägsbron 1906–1907.

En starkt bidragande orsak till att det finns så mycket huggen sten i Nås är att vi har förmånen, får man väl säga, att ha rik tillgång på s.k. järnagranit, i synnerhet öster om älven. På kartan syns järnagraniten markerad öster och söder om älven. En egenhet med järnagranit är att den är rakkliven, dvs att den spricker ”rakt”. Den består av någorlunda lika delar av kvarts, fältspat och glimmer. En stor del av den sten som bearbetats har huggits ur stora flyttblock som inlandsisen brutit loss vid avsmältningen efter den senaste istiden. Men uppe i berget ovanför Vråna finns ett stenbrott där Enströmarna brutit en del sten ur fast klyft, dvs direkt ur berget. På bilden nedan sitter Bengt Ehnström i brottet. Bengt har skrivit en artikel i *Nåsvargen* juni, 2009, ”Minnen upptecknade av en stenarbetares son” där han beskriver ingående sina minnen av sin fars och farfars mödosamma arbete med att bearbeta sten.

Bengt i Enströmarnas stenbrott ovanför Vråna. Foto: Christina Svensson.

När järnvägsbron skulle byggas kom alltså kvalificerade stenarbetare till Nås. Stenarbetena i bropelarna kan fortfarande beskådas – mera om bron längre fram i detta nr av *Nåsvargen*. En av dessa stenarbetare var Bengts farfar Lars Algot Enström. Sex av hans söner blev på något sätt inblandade i stenarbeten, skriver Bengt, men hans far Axel

och farbror Erik var de som längst höll på med stenarbeten. Andra som kom till Nås i samband med brobyggena var Anna Liljegrens far, Liljegren, och dennes bror som hette Stjärnholm.

Men även före brobyggandets tid fanns stenarbetare i Nås, och från sekelskiftet 1900 minns man särskilt två släkter Esbjörs och Josefs Lars i Utanhed. Säkert fanns det fler. I slutet av 1800-talet utbröt en våldsam nybyggnation bara i Skansbacken. Då byggdes flera nya två- eller trevånings timmerhus med skorstensstockar i gråsten, brunnar med huggen sten, ladugårdar, jordkällare och stentrappor.

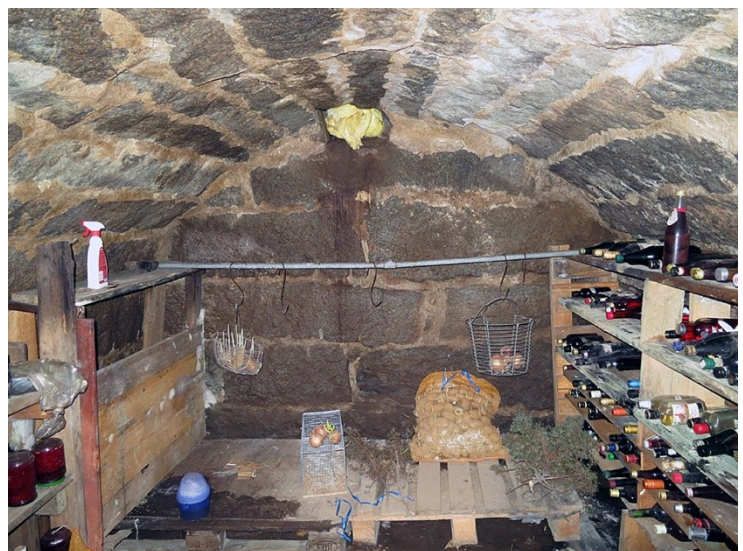
Jordkällare

En rad jordkällare byggdes med förstuga i huggen gråsten och väldiga gråstensvalv i källarrummet.

Bakom balken i den här källaren förvarades potatisen. Det finns en lucka i taket rätt långt in till höger, och man kunde köra upp på källaren på baksidan och tippa ner potatisen. Valvet är 3m brett, 1.60 djupt och takhöjden är 2m. Här rymdes minst 2,5 ton potatis. På bilden t.v. syns ingången till förstugan till källaren. Efter ytterligare en dörr är man inne i själva källarrummet. Källaren ligger i en svag sluttning och är täckt av ett jordlager.

Ett annat sätt att bygga källare var att gräva ner källarrummet om marken var platt. En trappa ledde ner till källarrummet och ovanpå byggdes ett skyddande trähus. Här syns trappan ner till en sådan källare och det valvade källarrummet som är inrett för dagens behov. Lägg märke till hålet i taket som en gång använts för att tippa ner potatisen.

Äldre källare var byggda av ohuggen sten. De valvades med hjälp av träbyggnationer, t.ex. en rovkällare i Skansbacken som är byggd så. Ytterligare ett sätt var att gräva en källargrop, fodra med sten och bygga ett litet hus ovanpå. Finns t.ex. på Lisskvarngården.

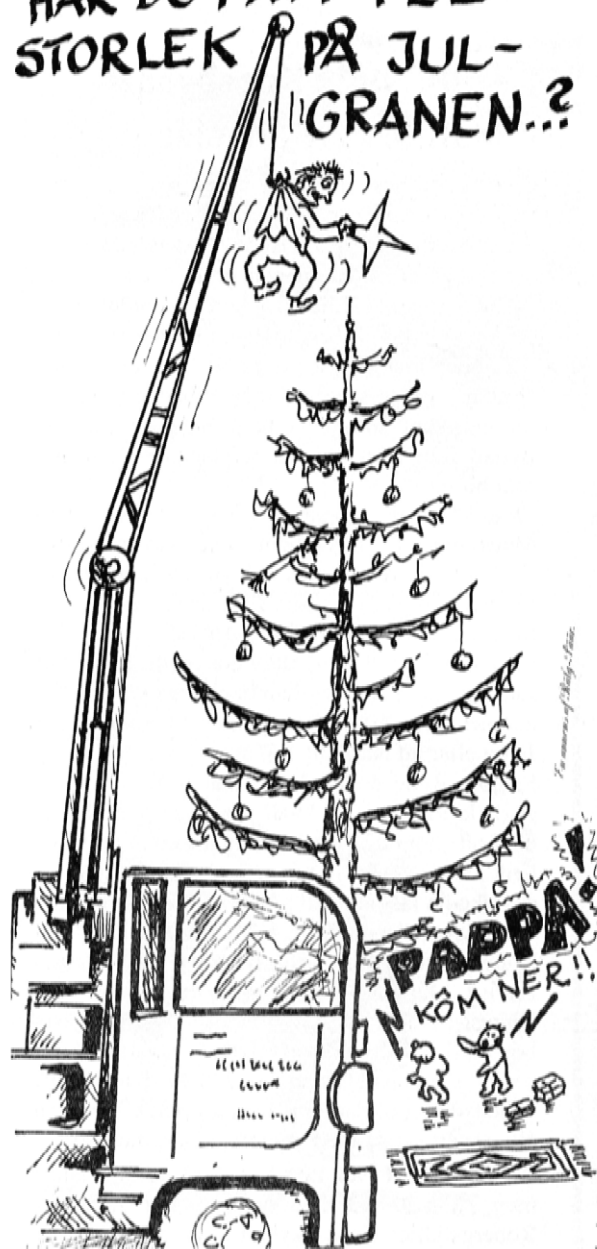
..ÖVRIGA JULTILLBEHÖR HAR VI..!!

Vi önskar alla våra kunder en riktigt
God jul och Ett Gott Nytt År !!

Se även vår möbelutställning

HAR DU FÅTT FEL
STORLEK PÅ JUL-
GRANEN..?

..vill du i så fall ha hjälp att
klä granen, intet är oss främ-
mande, vi har resurserna...!!

Hemmings Åkeri AB

PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustransporter

Storbyn 12
Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 54

HOKUS, POKUS!

ATT TROLLA BORT SAKER
ÄR EN **KONST**...

..ATT HITTA DEM ÄR
TEKNIK, VI HAR
DEN **TEKNIKEN**!!

Vi arbetar i huvudsak med
GPS-inmätning och dokumen-
tation ledningsnät.

Hagström

NÄRSJÖVÄGEN 2
NÅS

MOB. 070-6208271

Staketstolpar, grindstolpar och flaggstenar

När gårdsgårdarna ersattes med moderna trästaket längs med landsvägarna så behövdes staketstolpar. Dessa kunde naturligtvis vara av trä, men på några ställen står de huggna stenstolparna fortfarande kvar. De är förstås svåra att åldersbestämma, men det är sannolikt att några av dem i Skansbacken är från sekelskiftet 1900.

Enstaka grindstolpar finns fortfarande bevarade. De finaste hade en stenkula på toppen, andra kunde ha en huggen flackt pyramidformad topp som på bilden ovan. Arkivet i bakgrunden byggdes troligen under senare delen av 1800-talet som kommunarkiv, möjligen även tingsarkiv, och huserar idag en del av Nås hembygdsförenings arkiv.

Huggna flaggstenar står fortfarande kvar på många ställen. På Däppgården fanns en sådan som brast i en storm för ett tiotal år sedan. Både stängen och stenen restes troligen senast runt 1900. Stängen, som var 18m, var fäst i stenen med ett par järnbeslag. Rost och smältvatten sprängde stenen som brast när blåsten fick tag om stängen – den föll över ett uthustak och slog av ett par meter av stängens topp. En stor förlust: det var en synnerligen tätvuxen gran, huggen på Hästheden.

Brunnar och husgrunder

En eller flera brunnar hörde till varje bondgård. De behövdes både för vatten till människorna och till djuren. På Däppgårdarna finns/fanns tillsammans fyra brunnar stensatta med huggen sten. En av dem syns på bilden.

Husgrunder i huggen sten finns det otaliga exempel på. Det här vackra stenarbetet finns på socken- (kyrko-) arkivet som står i vägkorsningen vid kyrkan. Det byggdes 1910.

Samtliga foton på denna sida: Håkan Klingenberg

Stentrappor och balustrader

Det finns många vackra exempel på trappor i huggen sten. Några är byggda under senare delen av 1800-talet, några på 1900-talet. Villatrappan nedan är från 1931. En annan trappa som är från slutet av 1800-talet har en altanyta om ca 3x4m och består av ca 4m långa huggna stenar. På Fins Olofs gård finns ett stenarbete, en balustrad, som skiljer sig från andra stenarbeten i Nås. Det berättas att Fins Olov ville bygga ett hus som överträffade alla andra i bygden. Möjligen blev det honom övermäktigt. Han hyrde ut huset och bodde själv i en smedja på gården. Någon tid skall apoteket ha varit inhyst där. Lägg också märke till den huggna stentrappen t.v. i bilden och stenarna som inramar rabatterna.

Foton: Håkan Klingenberg

Sten till grund och källare i posthuset i Ludvika

Hur många vet att stenen till trappen, grunden och källaren i posthuset i Ludvika är huggen i Nås? Jons Erik berättade för många år sedan att stenarna högs ur en stor sten som fanns på andra sidan järnvägen vid en övergång som var vid den väg som gick från Jons gård och korsade järnvägen. På andra sidan fanns en stor sten på vilken det stod två lador. Dessa lador plockades ner och Enström började hugga ut ämnen till en trapp som han fått beställning på. När alla stenar var huggna beställdes en järnvägsvagn. Sista tåget på kvällen kom och ställde en vagn på spåret. På natten lastades alla stenar på vagnen. När första tåget kom på morgonen stannade tåget, kopplade fast vagnen först i tåget. Vid Nås järnvägsstation 500 meter längre fram, kopplades vagnen sist i tåget och tog trappen med till Ludvika. Vilket

år detta var visste inte Jons Erik. I de papper som vi fått från Ludvika kommun står att huset byggdes 1921 och renoverades 1934. Bengt Ehnström kan inte minnas att hans far har nämnt att han skulle varit med om detta, utan Bengt tror att det antagligen var hans farfar som utfört arbetet, troligen med hjälp av någon av sönerna. Erik var då 19 år och Bengts far, Axel, var 15 år. De lador som då plockades ner och sedan sattes upp när arbetet var färdigt, blev sedan åter nerplockade och är nu den stuga som Erik och Nils Erik Jons satte upp i Gräsberget.

Pej

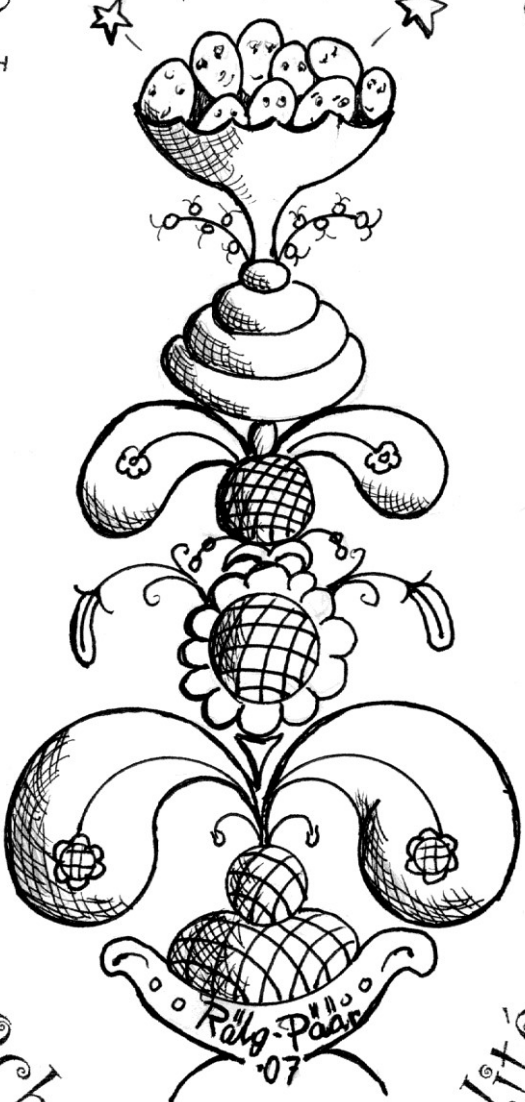
Ladugårdar

Även ladugårdar kunde byggas i huggen sten. Den här är troligen byggd på 1890-talet. Den är ca 9m lång och ca 7m bred. Takhöjden är 2,5m och den saknar eldstad, något som förekommer i äldre ladugårdar. Den rymde 5 kor, två grisar, 3-4 får och några höns. Det finns säkert fler ladugårdar i huggen sten runt omkring i byarna, men detta är inte undersökt.

Foto: Däpp Inger

Texter: Däpp Inger och Pej skrev med hjälp av många andra

...Potatisen med anor...

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.
Nederborg Nås.
 Telefon 0281 – 30 261

HJULBÄCKS BYGG
TEL.
070-3553349

TITTA!... NU SLIPPER JAG KÄNKA PÅ SÄCKEN!

VÄRSLÄVAGNAR FÖR ALLA ÄNDAMÅL!

BIL & MASKIN I DALA-JÄRNA AB

Tel. 0703292900

Gamla och nya kyrkogårdsmurarna

Murarna runt ”gamla” och ”nya” kyrkogårdarna är imponerande byggnadsverk. I skrivande stund vet vi inte när den gamla delen av muren byggdes. En gissning skulle kunna vara att den byggdes i anslutning till att kyrkan byggdes om 1794–1795. Den kan dessutom ha byggts om och byggts ut flera gånger. Om den gamla muren skriver F.D.Craelius 1837 (*Beskrifning öfver Nås socken i Stora Kopparbergs län*. Falun. s. 139) ”Muren, som omgifwer den [kyrkogården] är af huggen sten, och hedrar i alla

hänseenden sin byggmästare och denna församling, som låtit uppföra den. Jag har, åtminstone i Dalarne, ej sett så wackert arbete i denna wäg.” På bilden högst upp syns delar av den gamla muren med sina grovt tillpassade stenar. På bilden t.v. syns den nya muren, formad av skickliga stenhuggare med exakt passning omkring 1950. Arbetet leddes av Axel Ehnström, Bengt Ehnströms far, och övriga medarbetare som är kända är Karl-Ludvig Wiklund (Hjulbäck), Anders Falk (Skansbacken) och en person kallad ”stenhuggar Andersson”, som vi inte lyckats identifiera.

Dopfunten av sten i Nås kyrka

Dopfunten i järnagranit är ett verkligt mästararbete som leddes av Lars Algot Enström med hjälp av sonen Axel, Bengts far och farfar. Vanligtvis högg man inga runda former i arbetet med murar och grunder så det var i sig en utmaning. Den skulle också vara prydd med en huggen text – inte den vanliga typen med bokstäver som är nedhuggna i stenen utan bokstäverna skulle vara huggna i hög relief. Texten lyder: LÅTEN BARNEN KOMMA TILL MIG. Dopfunten fick huggas om en extra gång sedan ett stycke av materialet spruckit sönder och en bokstav försvunnit. På dopfunten finns även en metallskylt med texten: ”För att hugfästa minnet av kontraktsprosten J. P. Lindhoff skänkte kvinnorna i Nås församling denna dopfunt på hans 60-årsdag. 9.10.26.”

Samtliga bilder: Håkan Klingenberg

Invigning av järnvägsbron i Utanhed 2 november 1907

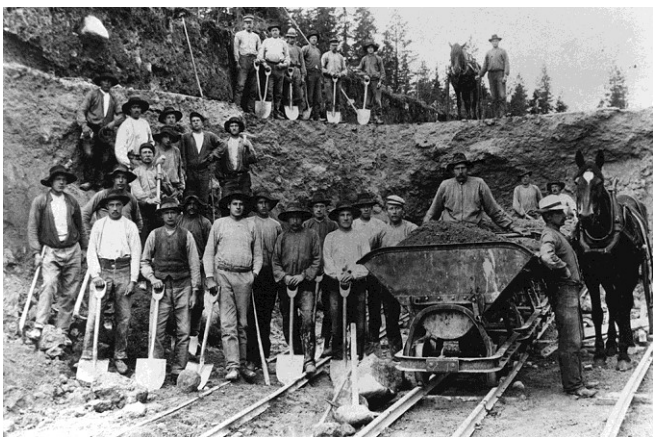

Foto: Sveriges järnvägmuseum.

Brobyggen i Nås 1905–1907

Johan Viktor Granat ansvarade först för byggandet av järnvägsbron och när landsvägsbron/flottbron flutit bort i vårfloden 1906 fick han också ansvar för byggandet av en ny landsvägsbro. Här berättar han själv om brobyggena.

Hösten 1892 flyttade vi till Ludvika. Trafiken öppnades på bandelen Ludvika–Nyhammar, 24 km, och jag [Johan Viktor Granath] fick övertaga denna bandel jämte efterarbeten. 1903 öppnades trafiken på Nyhammar–Björbo, 24 km, och även denna bandel jämte efterarbeten fick jag övertaga. Löjtnant Bernhardt fick nu avsked som arbetschef och bandirektör Plantin blev arbetschef för delen Björbo–Vansbro, 38 km, varå några arbeten ännu icke påbörjats. Jag anmodades övertaga arbetsavdelning mellan Björbo och Nås, 14 km, å vilken sträcka var bron över Västerdalälven samt tvenne mindre broar. Brostället över Dalälven låg nio kilometer från Björbo och på sju kilometers bansträcka var det huvudsakligen bank på omkring två meters djup. För att fylla upp banken måste fyllning köras med lokomotiv från en grusgrop som låg sex kilometer från Björbo järnvägsstation på linjen Nyhammar–Björbo med tjugo arbetståg dagligen och 35 vagnar i varje tågsätt; varje vagn lastade tre kubikmeter. Tvenne stora berg skulle genomsprängas innan arbetet med brobyggnaden över Dalälven kunde igångsättas, fast det största berget, som var beläget cirka en kilometer från älven, hann icke färdigsprängas utan måste brojärnet köras med hästar från rälstippen ned till älven.

Rallare vid Utanhed. Vansbro kommuns bildarkiv 13 3213.

Emellertid skulle arbetet med brobyggnaden påbörjas hösten 1905, och en dag meddelade bandirektör Plantin mig att en äldre ingenjör Thorstenson anställdes som avdelningschef för linjen Nås–Vansbro, och att det var meningen att han även skulle hava tillsyn av brobyggnaden över Västerdalälven, enär arbetet måste forceras så att bron kunde vara färdig på omkring ett år. Ingenjör Thorstenson var en gammal van brobyg-

gare som nog skulle färdigställa brobyggnadsarbetet på denna tid. Jag svarade endast att jag var tacksam att slippa ifrån järnvägsbyggnadsarbetet, ty jag hade länge nog tjänstgjort i tre befattningar som vardera helt krävde sin man. Jag var glad att få lämna befattningen som avdelningschef å linjen Björbo–Nås, ty jag hade mer än nog av efterarbetena på linjen Ludvika–Björbo, nio mil, och som överbanmästare på den trafikerade linjen. Plantin reste hem till Västerås, men redan följande dag kom han upp till Ludvika och talade om att han ej kommit ihåg, att jag utfört brobyggnaden över Österdalälven på rekordtid. Han bad mig nu utföra brobyggnadsarbetet och få murningsarbetena färdiga på kortast möjliga tid, ty brojärnet låg redan färdigt på verkstaden. Han gav mig fria händer att ordna med arbetena. Det första jag även här fick göra var att sätta mig ett par dygn och planera för arbetets gång. Här var granitpelare och landfästen betydligt stabilare och grövre än på bron över Österdalälven, varför avsevärt större stenmassor erfordrades. Ett stenhuggarlag på fyrtio man började genast med stenuttagning, och så sattes vattenarbetena igång med muddring och stensprängning för de båda pelarna, vilkas botten låg på ett djup under lågvattenytan av tre respektive sex meter.

Stenkista, järnvägsbron Utanhed. Foto: H. Klingenberg

Pelarnas grund skulle ligga en och en halv meter under älv botten och det var ett besvärligt arbete. Stora stenblock måste sprängas sönder på djupt vatten och övrig materia var mycket hård att arbeta sig igenom.

Arbetet började den 8/121905, och redan i början av mars 1906 var allt färdigt för nitningen. Spannet mellan de båda pelarna, 50 m, nitades först. Ställningsbron mellan södra landfästet och södra pelaren var färdig och brojärnet utlagt för nitning, då en katastrof inträffade. Vintern 1905–06 hade det fallit mycket snö, och i slutet av mars kom ett häftigt töväder. Vårfloden kom med stor våldsamhet från fjällen, och utom timmer och ismassor lösryckte floden även en gammal landsvägsbro över Dalälven vid Nås kyrka, belägen tre kilometer ovanför vår brobyggnad.

Flottbron i Nås år 1900. Vansbro k. bildarkiv 13 2616.

Landsvägsbron var en 240 m lång gammal flottbro av trä, byggd på nio meter långa träpontoner eller kistor. Virket var ovanligt grovt, de längsgående bjälkarna voro 60 cm i fyrkant och det hela var starkt sammanfogat. Nu bröts bron av floden, timmer och is i tre delar, vardera omkring åttio meter lång.

När delarna av flottbron kom ned till järnvägsbron ställde de sig som dammluckor mot bropelarnas spetsar och förorsakade ett oerhört tryck mot desamma. Värst hotad var den södra pelaren och ställningsbron med därpå liggande brojärn, ett spann på 35 meters längd, varför brojärnet i största hast fick transporteras i land. Omedelbart därpå raserades ställningsbron av timmer och ismassor. Älven fortfor att stiga med rasande fart, påfrestningen på järnvägsbron ökade och pelarna skakade så att femtiometersspannet mellan de båda pelarna darrade som asplöv. Söndersprängning av landsvägs brodelarna var det enda möjliga för att rädda bron från undergång.

Jag hade över hundra man där – bergsprängare, stenhuggare, snickare och vanliga grovarbetare – men ingen kunde skjuta i vatten. Som jag dock varit minör vid ingenjörstrupperna visste jag huru laddningarna skulle placeras för att sprängkraften skulle verka bäst. Det var ett livsfarligt arbete. Bergsprängareförmannen och jag fingo stå på en mindre träplattform, hängande i linor som höjdes och sänktes efter behov. Vi voro våta till knäna hela tiden som sprängningsarbetet pågick. Efter arton timmar var sprängningen av gamla bron klar och järnvägsbron räddad men på bekostnad av min hälsa.

Järnvägsbron 1906. Ur *Nåsvargen* dec. 1998.

Järnvägsbron 2020. Foto: H. Klingenberg.

Jag ådrog mig en obotlig reumatisk värk som först de senaste åren alltmer gått bort och nu inte är så svår. Jag blev av järnvägläkaren bestämt ordinerad att fortast möjligt bege mig till badort för att bada varmbad och få massage. Jag fick sex veckors permission och reste till Öregrund i juni 1906 med löjtnant Grandinsson som vikarie. Då jag varit i Öregrund nio dagar kom telegram från min chef som bad mig komma hem och taga hand om arbetet och arbetarna, enär Grandinsson ej kunde klara saken. Badläkaren avstyrkte bestämt och sade mig, att om jag nu avbröt badkuren komme jag aldrig att bli frisk mera. Detta telegraferade jag till min chef, som omgående svarade per telefon och bad mig om möjligt komma åter. Han sade att jag följande vinter skulle få tre månaders tjänstledighet och helt på järnvägens bekostnad resa till badort i in- eller utlandet. Jag for hem, och vart jag kom på arbetsplatsen var det oreda. Arbetarna var mycket missnöjda med Grandinsson och sade, att hade jag icke kommit åter så hade alla nedlagt arbetet och begärt en annan arbetsledare. Ja, så var mitt andra stora brobyggnadsarbete färdigt på rekordtid: tre och en halv månad efter arbetets början var stenarbetet klart, en bro på tre spann om respektive 35, 50 och 25 meter, nitningen kunde börja. I medio av februari kom vår verkställande direktör, sedermera generaldirektören vid Statens järnvägar, F. W. H. Pegelow upp och besåg arbetena, och då erhöj jag en check på 500 kr i gratifikation jämte ett vackert tal om min stora skicklighet som arbetsledare etc.

Vid denna brobyggnad behövde jag ej göra inköp av verktyg och material utan fick jag rekvirera behovet från materialförrådet i Västerås, men alla beräkningar måste jag själv göra och ordna så att allt kom i rätt tid. Virke till kasuner, ställningsbro m.m. fick jag dock beräkna behovet för och göra uppköp av. Vintern 1905-06 begärde arbetarna vid alla i gång varande järnvägsbyggnader i Sverige, att deras organisationer skulle av arbetsgivarna godkännas som underhandlande part. Våra arbetare överlämnade denna sin begäran till mig, som med tillstyrkan gav densamma till min chef. Arbetarna vid Falun-Västerdalarna (Falun-Björbo) fick av sin chef, löjtnant Hildebrand, blankt nej på sin begäran och gick omedelbart i strejk, en strejk som räckte mer än ett år och även innehöll en lönekonflikt. Hildebrand gjorde nu allt för att vi icke skulle gå med på våra arbetares krav. Emellertid kommo underhandlingar i gång med arbetarnas talesmän, riksdagsmännen Arnseth och Fabian Månsson, och de fördes i mitt lilla expeditionsrum vid Utanhed, strax intill brobyggnadsplatsen. Någon lönekonflikt hade vi icke. Efter två korta samtal voro vi överens, och Vansbro-Ängelsbergs järnvägsbyggnad var alltså den första som godkände arbetarnas krav. Från arbetarna fick jag mottaga stor sympati, inte bara av de egna utan av järnvägsarbetare landet runt. Men från arbetsgivare och arbetschefer fick jag minsann veta att jag var socialist eller åtminstone en socialistfjäskare m.m. och att de nog skulle komma ihåg mig framdeles. Ja, så lät det då. Arbetena med bergsprängnings- och jordschaktningsarbeten avslutades så att rälsläggning och grusning kunde fortsättas förbi Nås hösten 1906, och de fortgick till in i december då kölden gjorde det omöjligt att fortsätta med grusning.

Landsvägsbron vid Nås

I början av den månaden blev jag uppvaktad i mitt hem av ordföranden i Nås Vägstyrelse och jägmästare Lindbom, som bad mig att jag skulle åtaga mig att bygga en ny landsvägsbro vid Nås kyrka i stället för den av vårfloden i mars 1906 bortspolade flottbron. Jag lovade för min del men sade dem att de måste anhänga om min chefs tillstånd för mig att åtaga mig arbetet. Jag erhöll tillstånd under förutsättning att jag samtidigt kunde sköta min befattning vid både järnvägsbyggnaden och trafiken. Hade då banavdelningen å trafikerad bana från Virsbo till Kärrgruvan och Norberg-Klackberg samt Ängelsberg - Björbo och arbetsavdelningen Björbo-Nås, alltså 143 km trafikerad bana och 14 km järnvägsbyggnad med en arbetsstyrka av 250 man. Jag vågade dock åtaga mig även landsvägsbrobyggnaden. Det var att under julhelgen 1906 sitta och planera och räkna ut behovet av alla materialier och virkesåtgång. Bottnen vid denna bro bestod av dy, varför pålning måste vidtagas vid både landfästen och samtliga tre pelare. 700 pålar med 15-18 meters längd måste anskaffas och dessutom virke till kistor och

Landsvägsbron 1907, Vansbro kommuns bildarkiv 13 2527.

kasuner. Då jag kom till vägstyrelsen med uppgift över behovet av alla materialier och verktyg förklarade sig samtliga icke kompetenta att köpa in vad som behövdes, utan uppdrog åt mig även att inköpa allt. Satte genast igång med inköpen, men då visade det sig att spel för lyftning av de stora stenblocken till pallskiften å pelarna icke med erforderlig storlek fanns att köpa i Sverige utan måste köpas i Tyskland, och att en ångpålkran för nedslagning av pålar med så stor längd måste hyras av Gävle stad. Allt ordnade sig dock, och den 8 januari 1907 började arbetet vid brobyggnaden. Det fortgick oavbrutet dag och natt tills alla pelare och landfästen voro färdigmurade. Det är inte mycket synligt av arbetet över lågvattenytan. Alla pålar, de stora träkistorna - stora som små hus - som sänktes på pålarna och göts fulla med betong, därpå kasuner jämte tre 0,6 m höga granitskift synas aldrig. Det är endast de ovan vattnet belägna delarna av landfästen och pelare som äro synliga. Den 6 maj 1907 öppnades bron för allmän trafik. Hela arbetet utfördes alltså på fyra månader, och nu först blev jag uppmärksam av pressen. Min utmärkta skicklighet och mina utmärkta arbetsledaregenskaper, som det hette, sjöngs i alla tonarter. Men mina prestationer vid de båda nämnda järnvägsbroarna omnämndes aldrig i pressen. Varför? Jo, jag hade byggt för fort. Ingenjörsskrået, särskilt högskoleingenjörerna, voro rent rasande, förbittrade över att det fanns någon som kunde utföra så stora arbeten på så kort tid, och ett par äldre ingenjörer sade rent ut åt mig att detta kraftprov skulle tigas ihjäl.

Älvbron från kyrkan. Anders Eriksson Dala-Järna.

Visserligen var landsvägsbron fyra spann på 40 m vardera, med tre pelare och två landfästen, och järnvägsbroarna endast tre spann vardera, med två pelare och två landfästen, men båda järnvägsbroarna lågo i stark ström som försvårade arbetet betydligt, under det att landsvägsbron låg nästan i lugnvatten även om pålningsarbetet var svårt. Alla tre broarnas stenpelare och landfästen måste praktiskt taget göras lika höga enär nivåskillnaden mellan lägsta och högsta vattenytan i båda älvarna är nio till elva meter. Stenpelare och landfästen murades upp till en höjd av 11,6 m över lägsta vattenytan.

Så var då mitt tredje stora brobyggnadsarbete fullbordat. Ingen har före mig och till denna dag utfört så

stora och svåra brobyggnadsarbeten på så kort tid som högst fyra månader. Dessa kvarstå som minnesmärken till sena tider över den fattiga torparpojken som genom vidriga öden och motgångar av alla slag, utan ett öres hjälp, kämpade sig till kunskaper som visserligen var små men dock hjälpte honom framåt, och som med okuvlig energi har sökt bekämpa allt motstånd och i de flesta fall har gått segerrikt ur striden.

Johan Viktor Granath

Ur: *Spår. Järnvägmusei vänners årsbok*. 1992.

Landsvägsbron under byggnad våren 1907.

Norsbrona

Vintern 1905–1906 hade det fallit mycket snö och i slutet av mars kom ett häftigt töväder. Vårfloden blev våldsam och is och timmer rev loss den gamla flottbron vid kyrkan i Nås. Bron, som hade brutits i tre delar, följde med strömmen. En mindre del kom in i Noret medan resten följde stora älvfåran ner mot järnvägsbrobygget. Där lade sig bron mot byggnadsställningarna och hotade att trycka sönder dem. Strömdraget var mycket starkt och flottbron var tung, katastrofen var nära. Ingenjör Granath var chef för bygget, han kallade snabbt dit tillgänglig arbetskraft från bygden. Många nyfikna kom dit, alla som kunde fick hjälpa till. Nickuses Arvid var bland de nyfikna. Han stod lugnt och såg på, men så fick ingenjören syn på honom och rusade dit. – Är inte du av svensk kvinna född, som bara kan stå här och se på när det här stora och mycket påkostade arbetet håller på att gå åt helvete –. Arvid var nödsakad att rycka in och hjälpa till. När älven steg kraftigt strömmade vattenflödet efter Noret mot Bysjön som blev en reservoar. Den del av flottbron som drogs in i Noret följde med bakvattnet ungefär halva sträckan till Bysjön. Där den brodelen stannade kom den till nytta. Noret fryser aldrig till så det är farbart på vintern. Om det var skogsarbete på vintrarna drogs bron tvärs över så man kunde färdas över med häst och kördon. Det stället efter Noret där bron låg blev döpt till ”Norsbrona” Jag minns väl när bron var i bruk.

Gästgivar Erik skrev detta för Nåsvargen 1996:2.

När landsvägsbron i Nås hade flutit bort behövde man skyndsamt få en ny bro. Det berättas då att Jont Anders Larsson (1844–1926, var, hade varit eller blev kommunalnämndens ordförande i Nås) reste till Stockholm för att utverka pengar till en ”riktig” bro. Han fick företräde hos N.N. som hade hand om brofrågorna. Men pengar till bro i Nås utlovades inte, och Anders skulle till att gå. Men i dörren vände han sig om och yttrade de bevingade orden ”Hä finns öring i Sälsrisä.” N.N. var en passionerad fiskare, han och Jont Anders berättade fiskehistorier en god stund och det

hela slutade med att pengar beviljades till en fast bro i Nås. *Förmedlat av Jontnilses Åke* (Jont Anders var hans farfar) i *Nåsvargen* 1994:2.

Flottbron i Nås antas vara byggd omkring 1670. Den s.k. Värmlandsvägen, Nås–Säfsnäs anlades på 1750-talet, men var fortfarande 1837 närmast en ridväg enligt Craelius. År 1757 fanns ingen farbar flottbro i Nås eftersom det finns uppgifter om att man detta år beslöt anställa en färjkarl. Craelius påpekar 1837 att man faktiskt kunde åka båt från Järna till Klackviken om man skulle till Lindesnäs. Värmlandsvägen byggdes om åren 1841–1846. Det är också känt att flottbron renoverades när vägen byggdes om, och den skall ha renoverats ånyo redan på 1860-talet. Vid islossning och vårflod fick bron öppnas och färjkarl anställas, men 1906 tog vårfloden med sig bron för gott.

Flottbron 1890-talet.

LADDARE HAR VÄL
ALLTID FUNNITS?

MEN.

...Batteriladdare utvecklar Vi

TEL. 0281-30400

Hemsida. www.batteriladdare.com

Swede
electronics

En Nåsdräkt finner sin väg

Vi alla i Nås har fått en förnämlig gåva: en älskad Nåsdräkt som hittat tillbaka till sitt ursprung. Men den stannar inte kvar i bygden – den fortsätter till Jerusalem. Tack vare Eva Drysen (ättling till Fritz Prag, Nås tobaksfabrik) och Gästgivar Birgit kommer den till slut till det lilla museet över jerusalemsfararna från Nås på The American Colony Hotel i Jerusalem. Här nedan återges Evas brev till Birgit i Nås i samband med gåvan. Nåsdräkten kommer att överlämnas till Jerusalem när omständigheterna så medger.

Maj 2020

Kära Bibbi!

Jag hoppas att paketet med min älskade Nåsdräkt kommit fram välbehållet. För mig blev det en stor känslomässig upplevelse när Du frågade mig om jag ville skänka den till museet i Jerusalem. Jag ville ju att min dräkt på något sätt skulle få fortsätta att LEVA och betyda något för någon. Och så frågar Du mig om jag vill skänka den till Jerusalem. Undrar Du på om jag skriver att jag blev förundrad och lycklig över den möjligheten? Nu får den ju visa hur vacker Nåsdräkten är. När och hur den överlämnas – ja det står väl skrivet i stjärnorna än så länge – men om det ginge skulle jag självklart gärna vilja vara med, så där lite i bakgrunden. Hur skall jag berätta om min dräkt? Jag skriver ner en del så kanske Du, eller Marianne, eller någon annan sätter ihop en bra text?

När jag 1953 fick ett stipendium som innebar en kurs vid Näs slott i Floda, Västergötland behövde jag en folkdräkt. Min äldre syster hade sytt upp en Blekingedräkt, men jag ville självklart ha en annan och frågade min far om jag inte kunde få bära Nåsdräkten. Han var ju född där och jag hade varit i Nås med honom och sett bilder på den. Han såg på mig och gick och hämtade ett livstykke som jag aldrig sett tidigare. Och så berättade han om Anna, hans älskade halvsyster, som dött tidigt och hade haft det som ung. "Jag kunde inte slänga det" sa han, "vill du ha det skulle jag bli mycket glad". Så skrev han till en god vän i Nås. Hon lovade omgående att ordna en kjol till mig. I ett brev berättar hon att en god vän till henne skulle väva en riktig kjol till mig om pappa bara ville betala – vilket han gärna ville. När paketet kom låg där även ett par strumpor, men också ett förkläde och ett brev. "Jag vill att tösen ska ha ett riktigt Nås-förkläde av mig, för gammal god vänskaps skull" stod det. "Måtte det bli henne till glädje." Så plockade far fram en hätta och en schal. Schalen var av mörklila siden, och höll inte ihop efter mer än 30 år i en ask. Hättan passade precis. Så många gånger jag har dansat folkdans i denna dräkt, så mycket vackra ord jag har fått för dess skönhet och glada färger och så mycket den betytt för mig! Sista gången jag bar den var en midsommarafton i Västergötland för nästan 40 år sedan. Jag har tittat på den då och då, klappat den lite och undrat vart den skulle ta vägen en gång. Nu vet jag – och det känns så gott.

Min farfar Anders Fritiof Prag, kallad Fritz Prag i Nås, var en av dem som berättade för Selma Lagerlöf om Nåsborna. Han ledde tobaksfabriken under slutet av 1800-talet och upplevde bl.a. Jerusalemfararnas uppbrott från Nås på nära håll. Redan som liten fick jag höra talas om händelserna, min far berättade gärna för den nyfikna lilla tösen vad han visste. Tidigt läste jag därför Selmas böcker och i sanningens namn har jag nu läst dem flera gånger. När jag 1960 började släktforska på allvar, upptäckte jag till min förtjusning att jag var släkt med Selma. Visserligen är det några generationer bakåt, men ändå. Min farfar berättade för Selma, som var släkt med min morfar. Livet är fullt av överraskningar bara man ser sig om. Och om inte OM hade funnits så hade jag inte fått kontakt med Er alla i Nås på äldre dagar och fått tillfälle att skänka min Nåsdräkt dit den kanske var menad en gång. Vem vet? Många hjärtliga hälsningar och önskan om snar kontakt igen.

Eva visar stolt upp sin nåsdräkt.

Eva Drysen

Evas nåsdräkt är tillbaka i Nås på väg till Jerusalem

November 2019 besökte min man Åke och jag American Colony Hotel i Jerusalem för andra gången. Arton personer av de 37 som lämnade Nås var mina släktingar, Möckelind på farmors sida och Gästgivarns på farfars sida. Betänk att det var fyra vuxna och resten var barn.

Vi hade möjlighet att under Rachel Levs överinseende botanisera i arkivet där foton m.m. från tiden då amerikanska kolonin med de forna nåsborna var verksamma i Jerusalem.

Jag fick då idén om att det skulle vara fint om man kunde ha en dräkt från Nås att visa upp. Rachel tänkte på idén och jag lovade att försöka fixa det, vilket inte visade sig vara helt lätt. I alla fall fick jag till sist napp från oväntat håll.

Margareta Jonth kontaktade mig angående en donation av en nåsdräkt till Nås Hemslöjdsförening. Då vädrade jag morgonluft och kontaktade Eva Drysen, som var den som var beredd att skänka sin dräkt. Lite nervös var jag för att Eva skulle tycka illa vara, men hon blev överväldigad över att hennes dräkt skulle få en plats på AC i Jerusalem.

Gästgivar Birgit

Rapport från ett röjningstest 2019–2020

I *Nåsvargens* juninummer skrev vi om rätta tiden att röja för att undvika stubbskott. Här är resultatet, På bilden nedan syns hur stubbarna såg ut efter röjningen i slutet av juli 2019. På den högra syns det hur stubbarna ser ut sommaren 2020. Som bilden visar har bägge stubbarna dött. Det innebär förstås att det inte blivit några rotskott, utan den växtlighet som kommer om 2-3 år är nya plantor från frön som alltid finns i marken och väntar på att gro.

Röjt 2019.

De döda stubbarna 2020.

KATRINAS GÅRD NÅS

Potatis, skog

TEL 0705578517

Välkommen till Bettys skafferi

Räkbakelser och sötebröd
 Räksmörgåsar
 Smörgåstårter

OBS! endast beställning

Närsjövägen 27, Nås
 070-306 70 24

FÄRSKKAPAD VED
 Blandved Björkved
 Transporter enl. ÖK

Västerdala Ved HB
 Per Anders Pettersson Nås
 Tfn. 070 6702154

NÅS DÄCKTJÄNST
 Försäljning—Omläggning
 Skiftning—Däckhotell

Peter Johansson, 0730 31 26 82 nasdacktjanst@gmail.com

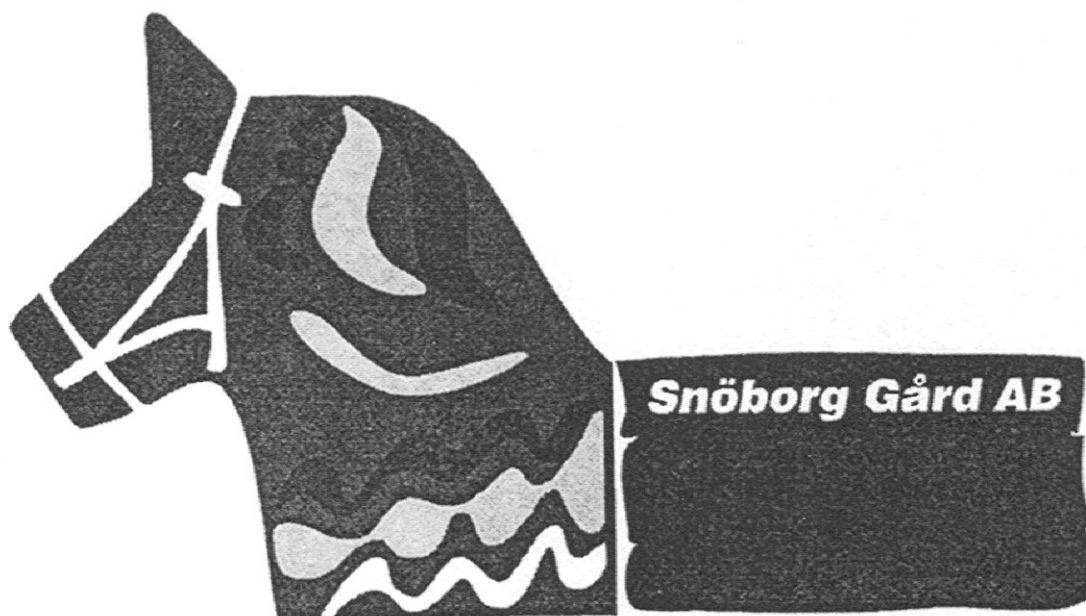
Svetslego är en underleverantör av bearbetade och svetsade komponenter till verkstadsindustrin.

Vi är gärna med från konstruktionsstadiet och delar med oss av vår erfarenhet.

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281-109 69
Hemsida: www.svetslego.se

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

Från Nås till Nya Världen under 1920-talet:

Bröderna Möckelind Erik och Anders Larssons erfarenheter skildrade i brev hem till släktingar.

Här följer en fortsättning från föregående nummer (*Nåsvargen* juni 2020) med brevutdrag från bröderna Möckelinds emigration till Amerika 1923 och 1928 adresserade till Olérs Lars och Kerstin Jonsson, Olérsgården i Nås. Nedan följer utdrag ur brev från den yngre brodern Anders i Canada via Danmark.

Kersti Nilsson

Priorskov den 2/2 1927

Kära Moster och Morbror!

Nu får jag meddela eder att jag tänker resa till Canada om jag bara kan få ut mina pengar och få pass. Jag fick en bok på 71 sid. där det var foto från olika trakter och näringsgrenar, mest var det jordbruksbeskrivningar. Alla som vill ha jord eller arbeta på jordbruk ha stora möjligheter där. Lönerna äro nästan dubbelt så stora som här [i Danmark] och jorden är så billig att det är stora utsikter även för obemedlade att komma över sådan. De vill ha landet uppodlat i största möjliga utsträckning emedan de då få mera frakter och därigenom större inkomst. Så det är egentligen jordbruksfolk de vill ha dit. Om jag kan få papperen klara till den 29 april eller senast 13 maj, har jag tänkt åka då. Det går båtar regelbundet var 14 dag ifrån Köpenhamn. Har tänkt resa därifrån. Jag kan inte resa hem först emedan det bli för mycket utgifter ehuru jag gärna skulle vilja se Nås och eder i synnerhet en gång till. Förrästen så skall vi ju skriva emellan oss alltjämt. Ni är egentligen de enda som jag har skriftlig förbindelse med i Nås och jag tycker ni är som mina föräldrar, så ni förstår att jag kommer att skriva och att jag vill ha reda på eder så länge ni lever.

Så får jag meddela er en andra nyhet. Jag skall även givta mig och hon skall resa med. Hon är född i Polen i närheten av Lemberg, har varit här i landet sedan år 1915 och ett år före i Tyskland. Hon är fem år yngre än mig, heter Katherine Weber.

De saker jag har hemma i Utankyrka får Gästgivar Anders överta. Det är en gammal säng, skänk, bakbräder och ett stort tråg, samt ett skrin med snelock. Sängen och kistan vill jag att ni skall ha. Veden som finns kvar den skall ni bränna upp eller göra vad ni vill med. Ett par borddukar och några tyglappar, över efter en vinterkostym vill jag om ni kunde sända hit, samt några minnessaker efter min Mor, jag minns ej riktigt vad det var, huvudkläde, halsduk el. d. Så vill jag gärna ha med den stora familjebibeln. Korkmattan skall ni ha och så de saker som inte skulle bli sålda får ni sedan göra med som ni vill.

Nu tror jag visst att jag skrivit om det viktigaste, jag är som vanligt frisk. Vi har haft frostväder några veckor, men ingen snö. I hopp om att ni så mycket som möjligt får ha hälsan, avslutar jag härmed brevet med hjärtliga hälsningar till eder, Jontes och övrig släkt och grannar ifrån Anders.

Bowsman River, Manitoba, 14 Maj 1928

[...] Får nu ta mig till och skriva så ni ser att vi ännu lever. Vi äro friska till skrivande stund och har det gott. Det har visserligen inte varit några sötebrödsdagar och inga inkomster håller ännu men jag hoppas att det blir bättre. I höstas gick jag i 5 veckor arbetslös, i vår över 6. Jag har nu fått arbete vid ett sågverk, började den 8 dennes, hvilket varar i omkring 4 månader. Det är sommartiden de största förtjänsterna är och de som inte äro nödda ut på vintern av ekonomiska skäl, ligga då inne. Det är också bister kallt här vintertid, 40 – 50 celsius är vanligt, ibland 60. Jag har nu också köpt ett hus med fyra rum och en halv acres jord till för 400 dollar. Tanken på farming får jag slå ur hågen tillsvidare. Man kan inte börja med alldeles tomma händer, allra hälst som den s.k. fria jorden (homesteadlanden) äro uttagna som det är något bevänt med. Kan meddela att vi fått en välskapad flicka. Hon heter Angela, på engelska Nelly.

Anders

Stewarts Lumber, Arran, Sask. 23 Feb. 1929

[...] Det är skada att man inte lärt sig något annat yrke än jordbrukarens. Under det år som gått har jag bara haft arbete 8 mån., resten av året har jag ingenting tjänat. Som tur var hade Katrine lite hopsparade pengar. Hade jag haft mina, så hade vi varit i stånd att farma. Men nu är den vägen stängd för år framåt, kanske för alltid.

Jag har varit borta sen den 28 dec, hugger timmer åt ett skogsbolag 60 mil nordvest från Benito. Arbetarna bor i baracker. Husen är dåliga, överallt lyser det genom väggarna. Ibland eldar de så man badar i svett och däremellan får man frysa. Två gånger har det brunnit i taket. [...]

Anders

Benito, Man. den 16 Mars 1930

[...] Jag undrar mycket hur det står till när ni inte skrivit på länge. Jag brevväxlar inte med någon annan hemifrån, så jag får inte veta vad som händer där hemma, endast genom broder Erik, som heller inget hört från er. Annars är det inte goda tider varken här eller i Staterna. Arbetslösheten har fört med sig demonstrationer och oroligheter under vintern. Veteskörden ligger osåld kvar i hamnarna, då man inte vill sänka priserna. Jag har haft flera korta arbeten och flackat hit och dit. Vi är dock friska. [...] Hoppas att ni skriver snart så jag får veta hur det står till med eder och Nås förövrigt. Hjärtliga hälsningar till eder, Jontes och övrig släkt och f.d. grannar ifrån oss,

Anders o. Katrine Larsson

Benito, Man. 4 April 1932

[...] Många får gå ifrån sina farmer. De börjar lägga skatt på livsmedel nu när de inte kan få nog från andra håll. Många skolor har måst stängas emedan lärarna inte kunnat utfå sina löner vilka också blivit avsevärt reducerade på alla platser. På järnvägarna göres indragningar utav tåg och personal utom statsbanan som går med ungefär samma antal som förut fastän dock med förlust, hur länge det då kan fortgå så! I de större städerna är massorna arbetslösa, demonstrationer och slagsmål med polisen förekommer ofta. Broder Erik i Chicago har gått arbetslös sedan långt före nyår. [...]

Anders

Benito 26 Sept. 1932

[...] De som inte äro medborgare och inte kan försörja sig bli deporterade. Vi har inget medborgarskap sökt och ingen idé göra det håller för det går inte att få ett arbete numer för pengar. Ännu har vi klarat oss men skall detta fortsätta även i sommar så få vi börja äta på bostaden. Sedan är man "fri" som fågeln. Gärna vill jag bli kvar här i Canada om det är möjligt för här är ett framtidsland om det bara snart bleve en ändring i styret. Jag har haft arbete i två månader i sommar, det är allt. Vi har ännu så vi reder oss. Vi är skuldfria och huset är vårt, men marken räcker bara för odling av rotfrukter och grönsaker. Broder Erik har inget fast arbete, men drygar ut inkomsterna med att hyra ut rum och att måla tavlor till försäljning. Vi har snart varit här i fem år och börjar bli hemmastadda med seder och språk. Katrine har ovanligt lätt att lära språk, fastän hon inte umgås mycket med engelska så har hon ändå lärt en hel del. Galiziska eller som det rättare heter Rutenska talar hon nästan så bra som sitt eget och så ryska. Dessa tre språk ha så många likheter sinsemellan. Svenska förstår hon och talar blandat med danska. Flickan härmar oss nu och hon lär sig väl tre fyra språk på en gång om vi bli kvar här, för vi har engelska, galizier, ryssar och svenskar till grannar här och de tala sinsemellan sitt eget språk. [...]

Anders

Benito den 26 Jan. 1933

[...] Här i Canada är nära millionen utan arbete och i U.S. är det 18 millioner. Tusentals farmare har varit samlade och framlagt sina krav för regeringen samt stoppat vräkningar och tvångsauktioner på några platser. I Edmonton Alb. blev en del skjutna och ihjälridna, däribland kvinnor och barn utav polis och militär. Båtlaster med frukt, bananer och apelsiner köras utåt sjön och kastas ur, långt nog så att ingen skall komma åt det. De tillochmed hyr kineser att borra hål i apelsinerna så att de skall sjunka, bara för att hålla priserna uppe. Varuhus, sädeselevatorer o. klädesmagasin är fulla, överproduktion på allt. Ändå svälter och fryser många. Staten måste låna så länge det går, bankerna har väl snart lagt allt under sig och livegenskapen är här när som helst, eller rättare sagt, den pågår redan.

Ni skriver om möjligheten att starta en insamling så att vi skulle kunna resa tillbaka till hemlandet. Får frambära ett hjärtligt tack för denna goda omtanke, som jag inte har förtjänat, men meningen var att jag skulle stanna här när jag reste hit. Det ser mörkt ut nu, men kanske det blir bättre framöver. Nej, jag vill inte att ni gör något sådant. Canada får försörja oss eller sända iväg oss om de inte ger oss möjlighet att försörja oss själva. Har de narrat hit så många, får de också ansvara för det. [...]

Anders

Benito, Man. den 19 mars 1933.

[...] Snart har vi strävat igenom den tredje vintern i arbetslöshetens tecken.

Ni frågar om Benito är stad, det är bara ett litet stationssamhälle som är så vanliga här efter järnvägarna, större o. mindre samhällen. Häriskring är det ju jordbruksdistrikt, österut går det väl en 30 – 40 mil (eng.) ut. Åt väster bär det in i Saskatchewan som är till det mesta uppodlat. Benito är sista stationen i Manitoba efter denna järnväg. Jordbruksbygden runt här är en dalgång som sträcker sig en 50 mil eng. öst o. vest. Den kallas Swan River Valley, skulle på svenska bli Svanälvens dal. Dalgångens bredd är 30 och 40 mil antager jag. På norra sidan sträcker sig ett långsträckt berg (Porcupine mounten – igelkott berget) Det sträcker sig från Dauphin till Prins Albert i norra Sask. På södra sidan har vi Duck mounten, (duck skulle vara gås eller anka).

Ni frågar om jag har nära grannar. Vi bor ju i samhället, har bara ett par minuters väg till station och butikerna. Svenskar är här en del, två har varit präster och tre är byggnadsarbetare och snickare, en fru som är gift med en canadier har varit sjuksköterska i Staterna. En är fångstman (trapper), han är ute i skogarna på vintern och snarar och gillrar vildt, pälsdjur, en har gått härifrån som förestod "the farmers 'poolelevator". Så är det ett "swedish settlement" i den omnämnda Duckmounten. Vesterut en mil (eng.) går gränsen mellan Manitoba o. Saskatschewan och härifrån ända ut till Regina (Sask.) är ett område som övervägande är bebyggt av ryssar. De går mest under namnet "Doughkoboer" hvilket är ett ryskt namn på en religiös sekt som bildades i Ryssland någon gång i början på 1800-talet. De ville bland annat inte göra krigstjänst och många finge därför slita spö så de dogo eller fingo men därav för hela livet. Så förbarmar sig engelska drottningen Victoria över dem och gav dem tillåtelse att kolonisera i Canada samt befrielse från krigstjänst. De tog land och brukade det gemensamt, byggde husen i byavis. Inga präster eller predikanter har de utan de går tillsammans, läser Gudsord och sjunger. De har säregna, vackra sånger, alltid i flera stämmor, jag har aldrig hört något liknande förr. [...]

Anders

Benito, Man. den 28 jan. 1934.

[...] För några dagar sedan erhöll jag två vykort ifrån Olérs Erik och hans sväger Olof. Det ena var en vy över kyrkan och det andra en gata vid Skansbacken. Allting så välbekant. Ser att tingshuset nu är brädfodrat och vitmålat. Ja där förbi trampade man många fjät under skol och ungdomstiden. Jag har nu påbörjat mitt 41 år. [...]

Anders

Benito den 29 Okt. 1935

Hjärtligt tack för edert kärkomna brev hvari jag ser att ni varit sjuka och måste göra er av med korna. Leva, åldras och dö är livets gång, min önskan är att ni måtte få leva och verka ibland edra när och kära än i många år. Ni är nästan det enda band som håller mig vi hembygden nu när mina föräldrar och syskon är borta, många andra också som det vore kärt att få träffa och uppliva gamla minnen.

Jag har arbetat på jordbruk denna sommar. Sista dagen var lördagen den 26 och den dagen kan jag nog inte glömma så länge jag lever. Vi höll på byggde en väg tre mil ifrån farmarens bostad. På lördagsmorgon, för fyra dagar sedan, skulle jag iväg igen, hade hästarna, 4 stycken, för en tom hövagn och lämnade gården något efter sex så det var mörkt. När jag kommit ½ mil från gården fick jag se ljuset från en bil, vägen är rak och lutar åt norr, jag gick åt syd, bilen gick norr och höll åt orätt sida, den hade bara en lykta tänd och körde ganska fort, det är en landsväg. När den var omkring 100 meter framför mig syntes den vika av åt rätta sidan men vek igen in mot mig och jag förstod då att en olycka skulle ske. Jag försökte ändå få hästarna av vägen men det var försent. Ett väldigt brak och ett bedövande slag i huvudet. Jag var på fötter igen och min första tanke gällde hästarna och jag såg då de två på utsidan sätta av för fullt i småskogen. Det var en lastbil med kreatursrede på men tom. Den tredje hästen som var närmast stången åt insidan

vägen låg död mitt i vägen och var vänd tillbaka, den fjärde som var åt vägen såg jag inte så jag antog att den också gett sig iväg. Jag kände igen bilen, det var en svensk ifrån Benito som är granne till mig, kylaren var inklämd och vindrutan borta. Köraren kom utraglande dödfull och skuren i ansiktet och på händerna. Han erkände inte att han var full men skyllde på att han var sömnig emedan han kom ifrån en dans, de har det varit här på fredagskvällarna, och så var det hårdare att se i dagbräckningen påstod han. Så kom farmaren efter i bilen, jag var då efter de två hästarna som var på väg hem igen. Farmaren var där och han visade för köraren att han kört på orätt sida för spåret syntes ju tydligt efter dikeskanten. Framhjulen från hövagnen stod efter samma sida och bakhjulen med underredet hade blivit slaget snett över vägen så de hade bevis på att jag var på rätt sida. Överredet hade blivit slungat några meter bakåt vägen åt motsatt sida och hade botten opp och i trasor. Jag hade stått på det när jag körde och troligen fick jag slaget i huvudet, ovanför vänstra ögat, av redet när det blev uppslaget och så blev jag troligen kastad på vägen. Farmaren gick efter vittnen och polis under tiden jag gick hem med de två hästarna och så tillbaka efter den tredje som jag antog var bortsprungen. Föraren var kvar på platsen och han hade upptäckt hästen, den var under bilen död förstås. Det var de två största som gick åt, den ena en Clydesdalemänn ren ras och i föl. Köraren och Farmaren hade kommit överens så det blir ingen rättegång dem emellan men det blir böter för att han var full. Men det tros att han skall komma lindrigt undan emedan han ingenting har och sätter de in honom för lång tid så måste de föda hans familj, han har hustru och två små barn.

För omkring tre veckor sedan blev två poliser ihjälslagna av två unga pojkar, doukoboers, som en vecka förut försökte röva en affär här i Benito. De hade maskerade gått in en lördagsnatt i 12-tiden. De begärde kassan och hotade med revolver men den ena av affärsmännen, de var två där, gjorde motstånd men han fick ett slag i huvudet av revolvern innan de fann för gott att ge sig iväg. De två bovarna gingo in i en väntande bil och åkte därifrån. Deras bil blev känd veckan förut så därutav blev de upptäckta nu. Men det är något mystiskt med detta som hände senare, de har inte rätt ut det än var de två poliserna blev mördade. Man tror att poliserna har blivit mördade i Benito och sedan körda ut. För polisens kontor var lämnad olåst och lyset brann dagen efter. Polisen var efter de två bovarna, en sköt polisen och den andra blev skjuten av en skogvaktare, men dässförinnan hade bovarna skjutit ytterligare två poliser med de förra dödade polisernas revolverar. Den ena av banditerna dog inte med samma och han hade sagt att de var en stor liga. De två var i 20 års åldern. Nu efteråt har flera blivit mördade och rånade, 8 personer, bovarna inräknade, har fått sätta livet till.

Skörden har tagit skada av rost nästan överallt. Försommaren var regnig, det kom t.o.m. snö i juni och juli som låg kvar i flera dagar. Hjärtl. hälsn. till eder, släkt, grannar och bekanta.

A. Larsson

Rättelse: Matses Karin gick förstås inte i någon annan småskola än Mellanborgs skola på 1930-talet.

Syster Aina var på hembesök hos en som just fyllde jämt. – Jag har den äran, sa syster Aina. – Hôn a du, sa du? – Jag har den äran. – Jassô, a du hä.

Det var nyårsafton och en massa människor hade samlats hos Dåpp Ragnars. Bland gästerna var Knuts Anders, omtyckt präst i Nås. Änglaspelet snurrade och fick en sån fart att änglarna stod rakt ut. – Nu du pastorn e hä rusch, sa Dåpp Ragnar.

På den tiden man fick ligga på Nås gamla sjukstuga när man blev sjuk hände detta: Lindgren blev inlagd på grund av sjukdom. Vid ronden pratade han med doktor Silversvärd om att det var tråkigt att en gemensam kamrat fyllde år och skulle ha ett kalas som Lindgren inte kunde gå på när han va sjuk och låg på sjukstugan. Då sa Silversvärd att ”i kväll då syster gått kvällsronden kan du hoppa ut genom fönstret och gå på kalaset.”

Om konsten att göra kvastar

En septemberlördag bjöd Sixten Larsson i Lindesnäs in till kvastbindningskurs i sloboden vid Äskan. Vi, Håkan Klingenberg och Eva Fransson, deltog och fick pröva på de olika momenten medan höstmörkret lade sig och en värmande brasa gav ljus till sysslorna. Bordet var uppdukat när vi kom till sloboden. Här låg tre olika kvastar, en färdig hank för demonstration och längst fram material till krokar för kvastupphängning. Vi rundade av kursen med att välja ut vår egen krok och barka med vår egen vassa kniv.

Sixten är en av de – ganska få – som håller liv i gamla hantverkstraditioner som har naturen som utgångspunkt. Han har fått kunskapen att binda kvastar av sin mormor, San-Pers Kristina Larsson i Orsala. Bindning av björkriskvastar är ett vardagshantverk som det var naturligt att syssla med för hushållet på gårdarna, medan vi nutida människor lätt kan köpa olika typer av sopkvastar på Granngården eller Olséns eller, inomhus, använda dammsugare i stället. Nu är det här inte kvastar för ”finsopning” med dagens standard, men fungerar bra för grovsopning utom- och inomhus, och väl bundna små kvastar kan användas att borsta av t ex dukar. I härdar/öppna spisar och stenugnar användes de för att sopa undan aska och är nog fortfarande något av det bästa man kan ha till det ändamålet.

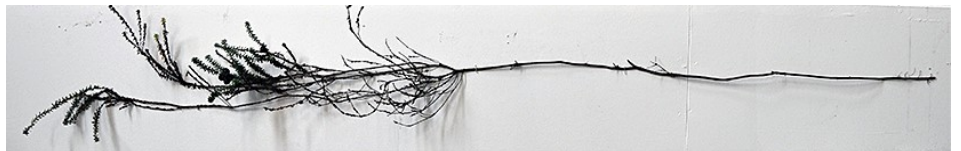

Materiallet finns i skogen eller runt knuten. Björkris, med och utan löv, är vanligast till sopning av golv och snö på förstubron. Kråkris och dvärgbjörk är andra passande material liksom granris.

Dvärgbjörk t.v.

Kråkris med bär

Kråkris med rot, i allt 135cm

Så här gjorde vi:

Arbetsmateriallet var sorterat och klart när vi kom. Där låg tre högar: själva kvastmateriallet i en, och två vidjestorlekar till att binda med i de andra två.

Björkriset/kvastmateriallet ska vara uppväxta plantor, dvs i princip sly, inte grenar på en större stam. Det blir rakare och segare på så sätt. Alltså i princip en blivande björkstam. Lagom mycket småkvist ska finnas på den. Samla en bunt till en kvast av den tjocklek och längd du tänker dig, kvista av nedtill där du ska binda ihop och där du ska hålla i kvasten. Bind provisoriskt ihop med ett snöre.

Sixten hyfsar till kvaständen t.h.

T.v. Här är den färdiga kvasten, tillämnad och med en hank i änden för upphängning. Löven torkar och faller av så småningom.

Gör en vidja att binda med: ta en ganska lång vidja av lite kraftigare björkris. Barka av till ungefär hälften. Lite bark kvar gör vidjan segare. Sätt sedan fast den tjocka änden under foten och börja så tvinna den uppifrån och neråt så den mjuknar. "Var bestämd!" uppmanade oss Sixten. Och det var lättare sagt än gjort för en nybörjare med inte alltför starka nypor. Vid kvistfästen gäller det att samtidigt vara varsam så vidjan inte bryts. När den är tvinnad och klar spetsar man den tjocka änden som sedan fungerar som "nål". Den sticker man in mitt i buntens av kvastens och snor vidjan ett varv runt den och fäster med en "enkelknut". Nästa varv fäster man högre upp, så att man får liksom ett "handtag" däremellan. Låsning gör man genom att trä in vidjan mitt i buntens. Nu ska man ha en ände som förhoppningsvis är åtminstone ett par decimeter lång; den tvinnar man ihop till en hank att hänga upp kvasten med. Också den fästs mitt i buntens.

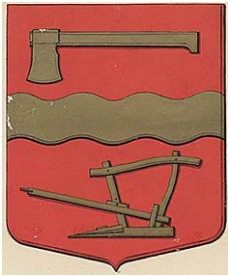

Nu är det dags för den tunnare vidjan att tvinna och binda ihop själva kvasten med en bit upp från "handtaget" så att den blir stabilare och mer funktionell. Den fästs och lindas på i princip samma sätt – den ska vara som en ring som håller samman riset. Nu har vi en kvast som snyggas till med en VASS kniv: handtagsändan ska vara rak och snygg, själva kvaständen kapar vi av så den blir jämn, och spretiga småkvistar hyfsar man bort. Lövet faller förstås så småningom av.

Det viktigaste redskapet är en riktigt vass kniv, typ gammaldags morakniv som vässats till. Man bör inte försöka med rostfritt knivblad eftersom det inte går att få till tillräcklig skärpa, vilket undertecknad fick erfara och istället låna en lämpligare kniv av gammal god kvalitet.

Sixten instruerade, Eva skrev, Håkan fotograferade

Två nya björkriskvistar har kommit hem till gården. Upphängning på rejäla spikar – alldeles fel enligt Sixten som anser att man ska tälja till naturvuxna träkrokar.

När detta skrivs är det mitten av november och ingen vet vart Covid19 tar vägen. Håll utkik i Järna-nytt när det våras för där kommer **Hembygdens** eventuella program att annonseras

Nickusboden är stängd men vi står gärna till tjänst med personlig service. Meddela på vår telefonsvarare om du vill besöka Nickusboden så hör vi av oss. Tel 0281-30252.

På **Biblioteket i Bygdegården** tog Birgith Roughead initiativ till en bokcirkel under våren som lockade ett 10-tal deltagare. Under hösten har ytterligare en bokcirkel varit igång. Ny cirkel planeras till våren. Ring Birgit om du är intresserad tel. 073 0732592. Tyvärr fick vi inte plats med en berättelse från cirkelverksamheten, men red. försäkrar att det varit både roligt och givande för deltagarna.

Röa hattar - hön e' hä för slag?

Ja, det undrade vi också när Sara Lesko föreslog att vi skulle starta en grupp i Nås. Sara förklarade att "Röda hattarna" är för kvinnor över 60 som firar det som kan firas och har trevligt tillsammans. Det finns inga måsten men det finns en regel; vi pratar inte sjukdom, politik eller religion.

Gästgivar Birgit

Så här gick det till årsskiftet 1940/1941. Matses Karin Olsson, senare gift Fagerås, går här i täten för ett "firande". Denna gång samlade man in pengar som sändes till Sven Jerring (Farbror Sven) och Brevlådan som radioprogrammet hette. Dessa pengar sändes sen som hjälp till Finlands barn under andra världskriget. Personerna bakom Karin fr.v. är Greta, Karins syster, som egentligen hette Matses Britt Margareta Olsson (numera avliden), Tapp Sixten Olsson, Immis Britta Esbjörs och Tapp Elsie Olsson (Sixtens syster). Stjärnan finns i Nås kyrka på läktaren där den ligger på orgelhuset, lätt att ta fram. Kören har använt den vid några tillfällen då den framträtt med Nåsvarianten av Staffansvisan.